

Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar, Yerel Gündem 21 ve Bursa Örneği"

European sustainable cities and towns, Local Agenda 21 and Bursa example

Zerrin Karakuzulu*

Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Serdivan-Adapazarı

Özet

Dünyada kentsel nüfus oranının hızla artması, kentleşme ve sanayileşme süreçlerinde kaynakların denetimsiz kullanımı ve tüketimi; sera etkisi ve ozon aşınması gibi sorunlara yol açmış, doğal çevre üzerinde olumsuz sonuçlar yaratmıştır. Diğer yandan kentlerde biriken nüfus grupları arasındaki sosyal ve ekonomik farklılaşmalar büyümüş; kentsel yoksulluk, kentsel güvenlik gibi sorunlar da kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemeye başlamıştır. Bu yeni olgu ve sorunlara karşılık bulabilmek için, sürdürülebilir kentlere ulaşma amacı; özellikle 20. Yüzyılın sonlarından bu yana kentleşme sektörünün gündemindeki en önemli konular arasındadır. 1992 Rio Yeryüzü Zirvesi'nde sürdürülebilir kalkınma, tüm insanlığın 21. yüzyıldaki ortak hedefi olarak benimsenmiş ve bu doğrultuda, 21. yüzyılda çevre ve kalkınma sorunlarıyla başa çıkılmasına ve sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılmasına yönelik ilkeleri ve eylem alanlarını ortaya koyan "Gündem 21" başlıklı Eylem Planı, Zirve'nin temel çıktısı olarak BM üyesi ülkelerce kabul edilmiştir. Yerel gündem 21 ise öncelikle yerel sürdürülebilir kalkınma sorunlarının çözümüne yönelik uzun dönemli stratejik bir planın hazırlanması ve uygulanması yoluyla yerel düzeyde Gündem 21'in hedeflerine ulaşılmasını amaçlayan katılımcı, çok sektörlü bir süreçtir. Bu çalışmada sürdürülebilir kalkınma çalışmaları kapsamında "Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar" hedefine ulaşabilmek adına, Dünya'da ve Türkiye'de yapılan ve yapılması hedeflenen faaliyetler hakkında bilgi verilmeye çalışılacak ve coğrafyacıların bu sürece hangi aşamalarda ve nasıl dahil olabileceği konusu tartışılmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: *Sürdürülebilir kalkınma, yerel yönetim, sivil toplum, çevre, Gündem 21.*

Abstract

Rapid increase in urban population rate in the world, uncontrolled use and depletion of sources in urbanization and industrialization processes caused some problems such as green house gas and ozone erosion and resulted in negative consequences on the natural environment. On the other hand, the social and economic gaps between the population groups accumulated in cities and the problems such as urban poverty and urban security started to negatively affect the urban life of quality. In order to overcome these problems and to find an equivalent to this new phenomenon, the aim of reaching sustainable cities has been among the most important topics in the agenda of the urbanisation sector since the late 20th century. The sustainable development was determined as the common goal of all humanity in the 21st century in 1992 Rio Earth Summit and in this regard, the Action Plan called "Agenda 21", which set forth the principles and action plans necessary to reach the sustainable development goal and to overcome environmental and developmental problems in the 21st century was accepted by the UN countries as the primary deliverable of the Summit. The local agenda 21 is a participatory and multi-sectorial process that aims to reach the goals of the Agenda 21 at local level through preparing and implementing a long term strategic plan primarily directed to resolve the local sustainable development problems. In the present study, some information about the activities performed or to be performed in the World and in Turkey in order to reach the goal "Sustainable Cities and Towns" within the scope of sustainable development studies and how and at which phase geographers will be involved in this process will be discussed.

Key Words: *Sustainable development, local administration, civil society, environment, Agenda 21.*

1.Giriş

Gündem 21, kalkınma ve çevre arasında denge kurulmasını hedefleyen "sürdürülebilir gelişme" kavramının yaşama geçirilmesine yönelik, küresel uzlaşmanın ve politik taahhütlerin en üst

* İletişim yazarı: Z. Karakuzulu, zkarakuzulu@sakarya.edu.tr

düzeydeki ifadesi olan bir eylem planıdır. Bunun yerel ölçüğe indirgenmiş ifadesi olan Yerel Gündem 21 de aynı doğrultuda sürdürülebilir kentlere ulaşmayı hedeflemiş bir eylem planıdır. Dolayısıyla Yerel Gündem 21'in kapsamına, dünyadaki ve ülkemizdeki uygulanış aşamalarına geçmeden önce, "sürdürülebilirlik" ve "sürdürülebilir kent" kavramı ile ilgili yapılmış olan tanımlamalara değinir yararlı olacağı kanısındayız.

Sürdürülebilirlik kavramının çıkış noktası, ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel bir şekilde ortaya çıkan çevre sorunlarının önüne geçebilme ve ekosistemin korunması üzerine odaklanmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez, Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından 1982 yılında kabul edilen Dünya Doğa Şartı belgesinde yer almıştır. Buna göre insanların yararlandığı ekosistem, organizmalar, kara, deniz, ve atmosfer kaynaklarının optimum sürdürülebilirliğini başarabilecek biçimde yönetilmeleri gerektiği, ancak bunun ekosistemlerin ve türlerin bütünlüğünü tehlikeye atmayacak biçimde yapılması öngörülmektedir (Yazar,2006:3-4). Sürdürülebilir gelişme kavramının bugünkü anlamıyla tanımlanması ise Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yayınladığı Ortak Geleceğimiz raporunda yapılmıştır. Rapora göre sürdürülebilir gelişme, bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamaktır. (Keleş 1998:13) sürdürülebilir gelişmeyi, sürekli ve dengeli gelişme olarak adlandırarak şu şekilde tanımlamaktadır; çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci bir dünya görüşüdür (Keleş, 1998:112)

Sürdürülebilirlik kavramının, kent kavramı ile birlikte ele alınması ise oldukça yeni bir olgudur. 1987 yılında hazırlanan "Ortak Geleceğimiz" adlı raporda da sürdürülebilir gelişme kavramı üzerinden sürdürülebilir kentleşmeye atıfta bulunulmuştur. Raporda ele alınan sorunlardan bir kısmı şu şekildedir; yoksulluk ve çevre üzerindeki baskıları, nüfusun hızla artması ve yoğunlaşmasının yaşam kalitesinin standartlarının yükseltilmesinin önünü tıkaması, çevre kaynaklarının aşırı oranda tüketilmesi ile kentsel sorun, kentsel büyüme, kentlerin kontrolsüz yayılması, vb.. Bu sorunların çözümleri ise; yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve yerel fırsatların artırılması, enerji kullanımında tasarruf, nüfus artışını ve yoğunlaşmasını önleyecek politikalar üretilmesi, türlerin ve ekosistemin korunması, doğal kaynakların verimli kullanılması şeklindedir. Tüm bu sorunlar ve çözüm önerileri sürdürülebilir kentleşme kavramına ışık tutmuştur. Sürdürülebilir kentleşme yolunda bir diğer aşama 1992 Rio de Janeiro kentinde BM tarafından düzenlenen Çevre ve Gelişme Konferansı'dır. 17ülkenin Devlet ve Hükümet Başkanları ile birlikte, binlerce resmi temsilcinin ve 35,000'in üzerinde sivil toplum kuruluşu temsilcisinin katılımıyla Rio Zirvesi, Birleşmiş Milletler'in en yüksek katılım düzeyine ulaşılan toplantısı olma özelliğini korumaktadır. (Emrealp,2005:17) Rio Konferansının sürdürülebilir gelişme kavramına yaptığı en önemli katkı, sürdürülebilir gelişme anlayışının uygulanabilmesinde; siyasi, ekonomik ve sosyal düzlemde alınan kararlarda ve uygulamalarda merkezi yönetim birimlerinin dışında yerel yönetim birimlerinin, sivil toplum örgütlerinin, özel sektör kuruluşlarının ve bireylerin ortak katılımının ve girişimlerinin gerekli olduğu vurgulanmıştır. Böylece yönetim olgusunun önemi de ortaya çıkmıştır. Bu anlamda konferans sonucunda kabul edilen Gündem 21 oluşumu, yönetim anlayışının uygulanabilmesinde önemli bir araç olarak kabul edilmiştir. Rio Zirvesi sonucunda kabul edilen "Gündem 21" belgesi, sürdürülebilir kentleşme için önem taşımaktadır.

2000 yılında Rio'da gerçekleştirilen Sürdürülebilir Kent Konferansı'nda sürdürülebilirlik kavramı, kent ile şu şekilde ilişkilendirilmiştir:"Sürdürülebilirlik kavramı kente uygulandığında, kentsel alanın ve bölgesinin, toplumun arzu ettiği yaşam kalitesi düzeylerinde işlevlerini sürdürmeye devam etmesi, ancak bunu yaparken mevcut ve gelecek nesillerin seçeneklerini kısıtlamaması ve kentsel sınırlar içinde ve dışında olumsuz etkilere neden olmaması anlamına gelmektedir." (BM Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı, 1997:10)

Kentsel gelişmenin sürdürülebilir olması, çevresel, sosyal ve ekonomik boyutların birlikte düşünülmesini gerektirmektedir. Nijkamp ve Perrels'in yaptığı sürdürülebilir kent tanımı da, bu üç

boyutun birlikte ele alınışını yansıtmaktadır: “sürekliliği ve değişimi sağlamak için, sosyo-ekonomik kaygıların çevre ve enerjiyle ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği (birlikte evrimleştiği-coevolution) kentler” (Geenhuisan, vd.1998:131).

Sürdürülebilir kentsel gelişme yaklaşımı, sosyal adalet, sürdürülebilir ekonomiler ve çevresel sürdürülebilirlik konularının tümünü kapsamaktadır.

Ekonomik refahın, sosyal adaletin, çevre koruma ve geliştirilmenin sağlanması için, birbirini tamamlayan ve güçlendiren amaçlara gereksinim vardır. Sürdürülebilir kentsel gelişme yaklaşımı, bu dengeli gelişime erişebilmek için, aşağıdaki temel amaçları birbiriyle bütünleştirmektedir (BM Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı, 1997:10):

- a. Kentsel alanlarda ekonomik refahı ve istihdamı güçlendirmek
- b. Kentsel alanlarda eşitliği, sosyal katılımı ve kentsel yenilemeyi teşvik etmek
- c. Kentsel çevreyi korumak ve geliştirmek
- d. Kent yönetişimine ve yerel kapasite artırımına katkı yapmak

Birinci amaca ulaşmak için, teknolojik gelişimin teşvik edilmesi, üretkenliğin artırılması, büyük kentlerde olduğu kadar küçük ve orta ölçekli kentlerde de istihdam kaynaklarının değerlendirilmesi yolları ile kentlerin ekonomik canlılığının güçlendirilmesi yönünde eylemler gerekmektedir. İkinci amaç, artan üretkenliğin getirdiği kazançta adil biçimde erişilmesi, sosyal dışlanmanın azaltılması ve güvenliğin artırılması yönündeki eylemleri içermektedir. Üçüncü amaç, kentsel gelişim uğruna, kentleri çevreleyen alanlara bu gelişimin maliyetini yıkmamayı, kentleri çevresel açıdan daha fazla sürdürülebilir kılan eylemleri gerçekleştirmeyi ön görmektedir. Dördüncü amaç, katılımı genişletmeye yönelik yaratıcı ve esnek karar verme süreçlerinin teşvik edilmesini, kurumsal süreçlerde işbirliğinin artırılmasını kapsamaktadır (BM Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı, 1997:10).

Sürdürülebilir kentleşme olgusu, sürdürülebilir gelişmenin bir parçasıdır. 1996 Habitat II Zirvesi'nin sonuç bildirgesi olan İstanbul Deklarasyonu'nun 15. Maddesinde sürdürülebilir bir yaşamı olanaklı kılan yerleşmelerin ve yaşama mekânların önemi vurgulanmaktadır (Yazar, 2006). Bu durum ise sürdürülebilir kentleşme olgusunu gündeme getirmiştir (Dulupçu, vd., 2007:17). Sürdürülebilir kent veya sürdürülebilir insan yerleşmeleri kavramları ile ilgili olarak üzerinde uzlaşmış bir tanımlama bulunmamaktadır. Fakat sürdürülebilir gelişmenin öğeleri olan çevresel, ekonomik, politik, sosyal, demografik, kurumsal ve kültürel amaçlar, sürdürülebilir kentleşme olgusunun da bir parçası olarak ele alınabilir (Karaman, Z, 1998). Sürdürülebilir kentleşme ile ilgili kabul gören tanımlamalardan birkaçı şu şekildedir; “insan gereksinimlerine günümüz kentlerinden daha iyi yanıt veren ve kent sistemlerinin gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasını engellemeyecek bir biçimde geliştirilmesini sağlayan kent (Ertürk, 1996: 175)”, veya “süreklilik içinde değişimi sağlamak amacıyla, sosyo – ekonomik çıkarların çevre ve enerji ile ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği kenttir (Geenhuisan, vd.1998:131)”.

Sürdürülebilir kentleşme ile ilgili yapılan tanımlamaların bir sentezi yapıldığında üç unsur ön plana çıkmaktadır. Bunlar şu şekildedir: Birincisi, kentlerde yaşayan insanların, kent ile olan ilişkilerinde, kentin ortak alanlarının kullanımında ve kamu hizmetlerinin alımında yaşam kalitelerinin artırılması sorununun aşılmasıdır. İkincisi, kentin bir yerleşim birimi olarak kendi varlığını devam ettirebilme yetisinin güçlendirilmesidir. Son olarak da, kentin çevre değerlerini taşıma kapasitelerinin üzerinde kullanımı ile kaynakların dönüştürülmesinde var olan üretim ve tüketim kalıplarının temelinde sorgulanması gereğidir (Bayram, 2001:251-265)

Sürdürülebilir gelişme ile ilgili temel tartışma mekân çerçevesinde gelişmektedir. Mekansal planlama, kentsel dokuyu birleştiren yeni açık alanların yaratımı için bir araç olduğu gibi, doğal ve kültürel mirasın bu öğelerini korumak için de etkili bir araç olmayı sürdürecektir (Özdemir, 1996). Dolayısıyla bu bağlamda “mekânın insan yararına en iyi şekilde kullanımını sağlamayı” kendisine amaç edinmiş coğrafyanın bu sürece dâhil olma gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu çerçevede sürdürülebilirlik olgusunun somutlaştığı mekân, genelde sürdürülebilir yerleşme ve özelde de sürdürülebilir kentleşmedir. Sürdürülebilirlik kavramının kentler üzerinde

odaklaşması özellikle büyük kentlerin hem doğal kaynakların başlıca tüketicisi, hem de kirlilik ve atıkların esas üreticisi olmalarından kaynaklanmaktadır.

Gündem 21'in "Sürdürülebilir İnsan Yerleşimleri Gelişmesinin Desteklenmesi" adını taşıyan yedinci bölümünde, insan yerleşimlerinin sosyal, ekonomik ve çevresel kalitesinin geliştirilmesi amacı güdülmüş ve bu temel amaca dönük olarak bazı programlar saptanmıştır. Herkes için yeterli barınma, insan yerleşimleri yönetiminin iyileştirilmesi, sürdürülebilir arazi kullanım planlaması ve yönetimi, bütünlük çevresel altyapı hizmetlerinin sağlanması, sürdürülebilir enerji ve ulaşım sistemleri, afetlere maruz alanlarda yerleşme planlaması, insan yerleşimlerinin gelişmesi için kapasite oluşturulması gibi başlıklarla (Tekeli,1996:52) ele alınan bu programlar sürdürülebilir kentleşmenin hedeflerini oluşturmuştur.

Sürdürülebilir kentleşme olgusunun ön plana çıktığı oluşumların başında 27 Mayıs 1994 tarihinde, Danimarka'nın Aalborg kentinde gerçekleştirilen Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Konferansı oluşturmaktadır. Konferansın sonunda Sürdürülebilirliğe Doğru Avrupa Kentler ve Kasabalar Şartı oluşturulmuştur. Aalborg Şartı, sürdürülebilirliği, yerel karar verme sürecinin tüm alanlarını kapsayan denge arayışlı, yerel ve yaratıcı bir süreç olarak tanımlar. Bununla birlikte Şart, doğanın taşıma kapasitesine uygun yaşam koşulları, sosyal adalet, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik arayışlarında, sürdürülebilir gelişmenin, kentlere ve kasabalara önemli bir yol gösterici olduğunu işaret eder (www.aalborgplus10.dk)

Aalborg Şartı'nın ortaya koymuş olduğu ilkeler sürdürülebilir kentsel gelişmenin gerek ilkelerini gerekse de uygulama yöntemlerini belirlemesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ekim 1996'da Lizbon'da gerçekleştirilen ikinci konferansta, sürdürülebilir kentler ve kasabalara ulaşma yolunda daha somut adımlar öngören Lizbon Eylem Planı oluşturuldu. 2000 yılında Hannover'da gerçekleştirilen üçüncü konferansın ardından, Haziran 2004'te yine Aalborg'un ev sahipliğinde gerçekleştirilen konferansta Aalborg Taahhütleri (Aalborg+10) belgesi kabul edilerek imzaya açıldı.2007'de Sevilla'da gerçekleştirilen konferans itibariyle açıklanan imza listesine göre 40'ı aşkın ülkeden 2500 yerel yönetimin imzaladığı (örneğin İspanya'dan 1084 belediye, İtalya'dan 833 belediye) Aalborg Şartı'nda, Türkiye'den Bursa Büyükşehir Belediyesi ile Batman, Bingöl, Diyarbakır, Hakkâri, Mardin (Dikmen) ve Siirt Belediyeleri'nin imzaları bulunuyor. Ayrıca Çorum Valiliği, Marmara Belediyeleri ve Boğazları Birliği'nin de geçici olarak imza koyduğu belirtilmektedir. Sürdürülebilir kentleşme ile ilgili bir diğer önemli belge, Avrupa Konseyinin kentsel yaşam ve kentsel politikalarla ilgili olarak ortaya koyduğu, Mart 1992 yılında Strazburg'da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı'nın olağan toplantısında kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı ve Avrupa Kentsel Haklar Bildirgesi'dir. Avrupa Kentsel Şartının diğer uluslararası metinlerden farkı, metni hükümetlerin değil yerel yönetimlerin imzalamış olmasıdır. Avrupa Kentsel Şartı 13 konu başlığı ve bu başlıklara bağlı toplam 68 ilkeden meydana gelmektedir. Şartın bu başlıkları şu şekildedir:

- a.Ulaşım,
- b.Kentlerde Çevre ve Doğa,
- c.Kentlerin Fizik Yapıları,
- d.Tarihi Kentsel Yapı Mirası,
- e.Konut,
- f.Kentlerdeki Özürlü ve Sosyo-ekonomik Bakımdan Engelliler,
- g.Kültür ve Kültürel Kaynaşma,
- h.Kentlerde Sağlık,
- ı.Halk Katılımı,
- i.Kent Yönetimi ve Kent Planlaması,
- j.Kentlerde Ekonomik Gelişme'den oluşmaktadır.

II-Gündem 21'in Kapsamı ve Yerel Gündem 21

Gündem 21, kalkınma ve çevre işbirliğinde küresel uzlaşmanın ve politik taahhütlerin en üst düzeydeki ifadesi olarak nitelendirilmektedir. Gündem 21'in, bir yandan günümüzdeki ağırlıklı sorunların üstesinden gelmeye çalışırken, öte yandan da dünyamızı 21. yüzyılın tehditlerine karşı hazırlamayı hedeflediği vurgulanmaktadır.

Gündem 21'in başarıyla uygulanmasından öncelikle ve esas olarak hükümetlerin sorumlu olacağı belirtilmekle birlikte, bu sürece, halkın ve hükümet-dışı kuruluşlarla diğer grupların etkin bir biçimde katılımının sağlanması gereği vurgulanmaktadır. Son olarak, Gündem 21'in dinamik bir program olduğuna dikkat çekilmekte ve bu sürecin, sürdürülebilir kalkınma için yeni bir küresel ortaklığın başlangıcı olduğu belirtilmektedir(<http://www.la21turkey.net>).

Gündem 21'in temel yaklaşımı, tüm program alanlarına yönelik finansman politikalarının belirlenmesi, yeni kaynakların yaratılması, uygulanabilir teknik ve ekonomik araçların belirlenmesi, merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkilerinin "yerinden yönetim" anlayışı doğrultusunda güçlendirilmesi, hükümetler ve hükümet-dışı kuruluşlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi ve halkın etkin katılımının sağlanması gibi öncelikler üzerine bina edilmiştir. Gündem 21 üç ana ve bir tamamlayıcı kısımdan oluşmakta ve toplam 40 bölümü içermektedir. Katılımcı yaklaşımın, bu küresel eylem planının tamamına yansımış olduğu görülmektedir.

Gündem 21 içerisinde, "sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklıklar oluşturulması" konusuna verilen önem ve öncelik doğrultusunda, Gündem 21'in 28. Bölümü, "Gündem 21'in desteklenmesinde yerel yönetimlerin girişimleri" başlığını taşımaktadır. Bu bölümün temel dayanağı olarak, "Gündem 21'de ele alınan sorunların ve çözümlerin büyük bir bölümünün yerel düzeydeki faaliyetlere dayalı olması nedeniyle, belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesinde yerel yönetimlerin katılımı ve işbirliği, belirleyici bir etken olacaktır" görüşü ortaya getirilmektedir (Tosun,2009).

Yerel düzeyde "sürdürülebilir kalkınma"ya yönelik katılımcı eylem planlaması süreci niteliğindeki Yerel Gündem 21, dünyada ve Türkiye'de sergilediği özellikleriyle, 21.yüzyılın demokratik "yerel yönetim" anlayışını ifade etmektedir. Yerel Gündem 21, öncelikli yerel sürdürülebilir kalkınma sorunlarının çözümüne yönelik uzun dönemli, stratejik bir planın hazırlanması ve uygulanması yoluyla yerel düzeyde Gündem 21'in hedeflerine ulaşılmasını amaçlayan katılımcı, çok-sektörlü bir süreçtir (Emrealp,2005:19).

Yerel Gündem 21" kavramının getirildiği bu bölümde, yerel yönetimlerin öncülüğünde, sivil toplumun ve tüm diğer ilgililerin, birlikte kendi sorunlarını ve önceliklerini saptayarak, kentleri için "21. yüzyılın yerel gündem"ini oluşturmaları karara bağlanmaktadır. Yerel Gündem 21'in, Gündem 21 içerisinde kendisine yer bulması kolay olmamıştır. Rio Zirvesi öncesinde Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen hazırlık toplantılarında, yerel yönetimlerin ve konuya duyarlı sivil toplum kuruluşlarının çabalarına karşın, özellikle ulusal heyetlerde yer alan merkezi yönetim kuruluşlarının temsilcileri, 28. Bölüm'ün içeriğine karşı çıkmış ve Yerel Gündem 21'in taslağa alınmasına sıcak bakmamışlardır.

Zirve'ye çok az bir süre kala Brezilya'nın bir başka kentinde, Curitiba'da toplanan yerel yönetimlerin ve bu girişimi destekleyen sivil toplum kuruluşlarının yoğun baskısı ve girişimleri sonucunda Yerel Gündem 21, ancak dördüncü ve son hazırlık toplantısında, Gündem 21 taslağı artık son biçimini alırken dahil edilebilmiştir. Gündem 21'in, 1992 Yerel Yönetimler Curitiba Bildirgesi esas alınarak hazırlanan 28. Bölümü'nde yerel yönetimlerin, halka en yakın yönetim kademesi olarak, sürdürülebilir kalkınma konusundaki yaşamsal konularının altı çizilmekte ve yerel yönetimlere yönelik hedefler ortaya konmaktadır. Bu bölümde getirilen ana hedef olarak, her ülkedeki yerel yönetimlerden, kendi belde halkları ile katılımcı bir süreci başlatmaları ve kendi kentleri için bir Yerel Gündem 21 oluşturmaları konusunda görüş birliği sağlamaları beklenmektedir (Tosun,2009).

Çizelge1.Gündem 21'in konu başlıkları

Sosyal Ve Ekonomik Boyutlar	Kalkınma İçin Kaynakların Korunması Ve Yönetimi	Temel Grupların Rollerinin Geliştirilmesi	Uygulama Araçları
Gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir gelişmenin hızlandırılması için uluslararası işbirliği	Atmosferin korunması	Başlangıç	Mali kaynaklar ve mekanizmalar
Yoksullukla mücadele	Toprak kaynaklarının planlanması ve yönetimine bütünlük yaklaşım	Sürdürülebilir ve hakkaniyetli gelişme yönünde kadınlar için küresel eylem	Çevresel açıdan sağlıklı teknolojinin transferi, işbirliği ve kapasite geliştirilmesi
Tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi	Ormansızlaşma ile mücadele	Sürdürülebilir gelişmede çocuklar ve gençlik	Sürdürülebilir gelişme için bilim
Demografik dinamikler ve sürdürülebilirlik	Hassas ekosistemlerin yönetimi: çölleşme ve kuraklık ile mücadele	Yerli halkların ve toplulukların rollerinin tanınması ve güçlendirilmesi	Öğretimin, kamu duyarlılığının ve eğitimin özendirilmesi
İnsan sağlığının korunması ve kulanması	Hassas ekosistemlerin yönetimi: dağların sürdürülebilir gelişmesi	Hükümet-dışı kuruluşların rolünün güçlendirilmesi	Kapasite geliştirmeye yönelik ulusal mekanizmalar ve uluslararası işbirliği
Sürdürülebilir insan yerleşimleri gelişmesinin desteklenmesi	Sürdürülebilir tarımın ve kırsal kalkınmanın desteklenmesi	Gündem 21'in desteklenmesinde yerel yönetimlerin girişimleri	Uluslararası kurumsal düzenlemeler
	Biyolojik çeşitliliğin korunması	İşçilerin ve işçi sendikalarının rolünün güçlendirilmesi	Uluslararası hukuki araçlar ve mekanizmalar
	Biyoteknolojinin çevresel açıdan sağlıklı bir şekilde yönetimi	İş çevrelerinin ve sanayinin rolünün güçlendirilmesi	Karar alma sürecinde bilgi
	Okyanusların, kapalı ve yarı-kapalı denizler de dahil olmak üzere her türlü denizin ve kıyı alanlarının korunması ve bunların canlı kaynaklarının korunması, rasyonel kullanımı ve geliştirilmesi	Bilimsel ve teknolojik topluluk	
	Tatlısu kaynaklarının temini ve kalitesinin korunması: Su kaynaklarının geliştirilmesi, yönetimi ve kullanımında bütünlük yaklaşımının uygulanması	Çiftçilerin rolünün güçlendirilmesi	
	Zehirli ve tehlikeli ürünlerin yasadışı uluslararası dolaşımı dahil olmak üzere, zehirli kimyasal maddelerin çevresel açıdan sağlıklı bir şekilde yönetimi		
	Tehlikeli atıkların yasadışı uluslararası dolaşımı dahil olmak üzere, tehlikeli atıkların çevresel açıdan sağlıklı bir şekilde yönetimi		
	Katı atıkların ve atıksuların çevresel açıdan sağlıklı bir şekilde yönetimi		
	Radyoaktif atıkların güvenli ve çevresel açıdan sağlıklı bir şekilde yönetimi		

Kaynak.Yerel gündem 21 el kitabı,2005.

Kentlerde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi, ekonomik, kültürel, toplumsal ve siyasal anlamda birlikte hareket edebilme kabiliyetinin geliştirilmesine bağlıdır. Yerel düzeyde “ sürdürülebilir kalkınma” ya yönelik katılımcı eylem planlaması süreci niteliğindeki Yerel Gündem 21,

dünyada ve Türkiye'de sergilediği özellikleriyle 21. yüzyılın demokratik “yerel yönetim” anlayışını ifade etmektedir.

Bu öncelikli hedefe ulaşılmasına yönelik faaliyetler kapsamında da, her yerel yönetimin, hemşehrilerle, yerel kuruluşlar ve özel sektör kuruluşlarıyla diyalog içerisinde, kendi Yerel Gündem 21'lerini geliştirmeleri gerektiği belirtilmektedir (Koçak,H,2009).

Yerel Gündem 21, 1992 yılından bu yana, yaklaşık 135 ülkedeki binlerce kentte uygulanmaktadır. Yerel Gündem 21 adı arka planda tutularak, aynı sürece yönelik benzer adlar altında (“Sürdürülebilir Kentler Programı”, “Sağlıklı Kentler Programı”, vb.) yürütülen çalışmalar dikkate alındığında, bu süreçteki kent sayısı daha da artmaktadır.

Gündem 21'in dünya ölçeğindeki kordinatör kuruluşu olan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 85 ülkede, Yerel Gündem 21 süreçlerini desteklemektedir. Rio Zirvesi'nden bu yana dünya ölçeğinde Yerel Gündem 21 uygulamalarının sonuçları, en iyi ifadesini, Johannesburg Zirvesi öncesinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından hazırlanan “Gündem 21'in Uygulanması” başlıklı raporda yer alan “Yerel Gündem 21 girişimleri, yerel düzeyde katılımın en başarılı şemsiyesi olmuştur”, değerlendirmesinde bulunmaktadır. Zirve'ye sunulan BM “Yerel Yönetimler Diyalog Raporu” da yerel yönetimlerin, Yerel Gündem 21 sayesinde, Gündem 21'deki kapsamlı eylem alanlarına dünya ölçeğindeki en etkili yanıt verebilmiş olduklarını vurgulamaktadır (BM Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı,2004).

III.Yerel Gündem 21'in Türkiye'deki uygulama aşamaları

Yerel Gündem 21 uygulamaları, Türkiye'de 1997 yılı sonunda, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın(UNDP)desteğiyle, Türkiye'deki Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı'nın(IULA-EMME) koordinatörlüğünde yürütülen “Türkiye'de Yerel Gündem 21'lerin Teşviki ve Geliştirilmesi” Projesi ile başlamıştır. Birleşmiş Milletler'in 1992 yılında Rio'da almış olduğu kararlar çerçevesinde, Yerel Gündem 21'ler uygulanmaya başlanmış ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'yla yönetim arasında, ilki 1997 yılında olmak üzere üç defa sözleşme imzalanmıştır. Yapılan bu protokol çerçevesinde gerçekleştirilen 2 milyon dolarlık bir projeye, yaklaşık 60 yerel yönetimimizde örnek uygulamalar yapılmıştır. T.C. Bakanlar Kurulu'nun kararıyla başlatılan proje, iki yıllık bir uygulama dönemi sonrasında, Aralık 1999'da tamamlanmıştır. Bu projenin başarısı üzerine Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, ikinci aşamaya da destek vermeyi kabul etmiş, T.C. Bakanlar Kurulu'nun da bunu benimsemesinin ardından, “Türkiye'de Yerel Gündem 21'lerin Uygulanması” başlığını taşıyan ikinci aşama projesi, Ocak 2000'de başlamıştır. İkinci aşaması sırasında çeşitli alt-projelerin başlatılması ve yeni katılımlarla proje ortağı yerel yönetimlerin sayısının 50'yi aşması sonrasında, Yerel Gündem 21 uygulamaları “proje” çerçevesinden çıkarılarak, uzun erimli bir “Program”a dönüştürülmüştür.(Emrealp,2005:7) Ve Türkiye Yerel Gündem 21 uygulamaları, 2002 yılında Johannesburg'da yapılan değerlendirme toplantısında en iyi uygulama seçilmiştir.

Yerel Gündem 21'e uygun olarak, Belediye hizmetlerinin gönüllülerle yapılabileceği ilk defa Belediye Kanunu'nda açıkça belirtilmiştir. 2005 yılının Mart ayında düzenlenen 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'na göre, ‘yerel parlamento’ diyebileceğimiz bir oluşum,yani “kent konseyleri” artık çevrenin sorunlarının yerel ölçekte tartışılarak çözüm bulabileceği bir yer olarak bir şekilde Türkiye'de uygulanmaya başlandı. Yerel Gündem 21 süreciyle başlayan ve yerel demokratik yönetişimin temel mekanizmalarından biri olan Kent Konseyleri, 5393 Sayılı Belediye Kanunu ile birlikte yasal statüye kavuşmuş ve Türkiye ölçeğinde uygulama imkanı bulmuştur. Yapıları ve çalışma yöntemleri bir kentten diğerine farklılık göstermekle birlikte, Kent Konseyleri'nin genel (ve belki de en önemli) işlevi, kentteki tüm “paydaşları” bir araya getirerek, tüm kenti kucaklayan bir “*ortak akıl*” oluşturulmasını sağlamasıdır.

Belediye, köy, il özel idareleri kendi aralarında ortak problemlerini(çevre, doğa, altyapı, su, kanalizasyon ve benzeri kültürel faaliyetleri olabilir) daha verimli, daha ekonomik, daha hızlı

giderebilme açısından, Bakanlar Kurulu izniyle kendi aralarında bir birlik kurabilecekleri hükmü getirilmiştir(www.kentkonseyleri.net)

13 Şubat 2010 tarihinde Bursa Kent Konseyi'nin ev sahipliğinde Türkiye Kent Konseyleri bilgi ve deneyim paylaşımı toplantısı gerçekleştirilmiş ve bu toplantıya katılan 93 kent konseyinin ortak kararı olarak Kent Konseyleri iş birliği ağı kurulması ve bu çalışmalarını yürütmek üzere Bursa, Yalova, Kocaeli, Gaziantep, Denizli, Batman, Ordu, Giresun, Edirne, Afyonkarahisar, Çanakkale, Manisa ve Karabük illerinden oluşan çalışma grubu kurulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Yalova Kent Konseyi'nin sorumluluğunda kent konseyleri iletişim ağı oluşturulması için bir Network üzerinden en kısa zamanda sistemin kurulması ve tüm Kent Konseylerine açılması kararlaştırılmıştır.

Türkiye'deki YG-21 uygulamalarına bakıldığında, tüm kentler için geçerli olabilecek tek bir "model"den çok, her kentin özelliklerine ve tercihlerine bağlı olarak gelişen, ana çizgilerde benzerlikler göstermekle birlikte, yapılarında ve işleyişlerinde belirgin farklılıklar gösteren "modeller" olduğu görülmektedir.

Çizelge 2. Türkiye'de Kent Konseyine Sahip Yerleşmeler

KATILIMCI KENT KONSEYLERİ	KATILIMCI KENT KONSEYLERİ	KATILIMCI KENT KONSEYLERİ
Adıyaman Kent Konseyi	Denizli Kent Konseyi	Malatya Kent Konseyi
Afyonkarahisar Kent Konseyi	Düzce-Akçakoca Kent Konseyi	Manisa Kent Konseyi
Ankara Çankaya Kent Konseyi	Edirne Kent Konseyi	Mardin-Kızıltepe Kent Konseyi
Aydın-Kuşadası Kent Konseyi	Eskişehir Kent Konseyi	Nevşehir- Kaymaklı Kent Konseyi
Balıkesir Bandırma Kent Konseyi	Gaziantep Kent Konseyi	Nevşehir- Mustafapaşa Kent Konseyi
Balıkesir- Gönen Kent Konseyi	Giresun Kent Konseyi	Ordu Kent Konseyi
Balıkesir- Susurluk Kent Konseyi	İstanbul- Bağcılar Kent Konseyi	Rize Kent Konseyi
Batman Kent Konseyi	İstanbul- Silivri Kent Konseyi	Sakarya Kent Konseyi
Bilecik Kent Konseyi	İstanbul- Zeytinburnu Kent Konseyi	Sinop Kent Konseyi
Bolu Kent Konseyi	İzmir-Balçova Kent Konseyi	Trabzon Kent Konseyi
Çanakkale Kent Konseyi	İzmir Bornova Kent Konseyi	Van Kent Konseyi
Çanakkale Biga Kent Konseyi	İzmir-Ödemiş Kent Konseyi	Yalova Kent Konseyi
Çankırı Kent Konseyi	İzmir-Seferihisar Kent Konseyi	Zonguldak Kent Konseyi
Çorum Kent Konseyi	Karabük Kent Konseyi	
Batman Kent Konseyi	Karaman Kent Konseyi	
Bilecik Kent Konseyi	Kars Kent Konseyi	
Bolu Kent Konseyi	Kastamonu Kent Konseyi	
Burdur Kent Konseyi	Kocaeli Kent Konseyi	
Bursa Kent Konseyi	Kocaeli -Gölcük Kent Konseyi	
Bursa Gemlik Kent Konseyi	Kocaeli -Kartepe Kent Konseyi	
Bursa Gürsu Kent Konseyi	Kütahya Kent Konseyi	

Kaynak. www.kentkonseyleri.net

IV.Bursa'da Yerel Gündem 21'in uygulama aşamaları ve uygulama örnekleri

Bursa yerel Gündem 21'e yönelik çalışmaların ve uygulamaların başladığı ilk ilimizdir.1994 yılında belediye bünyesinde Sürekli Eğitim ,Danışma ve Araştırma Merkezleri kurulmuştur.1995 yılında Roma'da Akdeniz Yerel Gündem 21 Toplantısına katılmış ve 1995 yılında Alborg Şartı'nın imzalanması gerçekleştirilmiştir.1996'da gönüllü çalışma grupları oluşturulmuş ve Büyükşehir Belediyesi Meclis kararı ile Yerel Gündem 21 Şube Müdürlüğü kurulmuştur.Bu süreçte Gündem 21 kapsamında düzenlenen tüm uluslararası toplantılara katılım gerçekleştirilmiştir.1998 yılında kent konseyi oluşturulmuştur.1999 yılında Bursa , "Avrupa Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar Kampanyası Üstünlük Sertifikası" ödülünü almıştır.2001'de gençlik ,2002 'de çocuk konseyi kurulmuş,2003'de kadın,2004'de engelliler meclisi kurulmuştur.

Çizelge 3. Bursa Kent Konseyi Organizasyon Şeması

Kaynak. www.kentkonseyleri.net

Bursa kent konseyi amaca yönelik toplantılar düzenleyerek, sürecin devamlılığını sağlama konusunda ciddi çalışmalar sürdürmektedir. Başta Bursa halkı olmak üzere ,tüm katılımcıların dahil olup,fikir alışverişlerinin de gerçekleştirildiği etkinlikler düzenlemekte,uluslar arası toplantılar takip edilmekte ve müdahil olunmaktadır.Gençlik,kadın,engelliler ve çocuk meclisleri kendi alanlarında etkinlikler yapmaktadırlar.Çalışma grupları da etkin biçimde çalışmaktadır.Örneğin,Arazi ve Su Kaynakları Çalışma Grubu; Dünya Su Günü Bilgilendirme Toplantısı yapılmış, ,Demirtaş Doğanç Nilüfer barajına,Küçükdeliller köyüne,Dobruca içmesuyu arıtma tesisine inceleme gezileri düzenlemiştir.

Sonuç

Sürdürülebilir kalkınmayı ve bu bağlamda sürdürülebilir kentler ve kasabalar oluşturabilmek konusunda sürdürülen bu çabaların işe yarar olabilmesinde, ekonomik kalkınma, rekabet ve girişimcilik, toplumsal bütünleşme, ortak mekanı paylaşmayı ve yaşatmayı hedefleyen sorumluluk bilinci gibi dinamikler oldukça önem taşımaktadır. Sürdürülebilir kentsel gelişme yaklaşımı, sosyal adalet, sürdürülebilir ekonomiler ve çevresel sürdürülebilirlik konularının tümünü kapsamaktadır. Sosyal adalet ilkesi ile, insanların sağlık hizmeti, istihdam ve konut gibi temel sosyal gereksinimlere eşit biçimde erişiminin sağlanması ön görülmektedir. Sürdürülebilir ekonomi ilkesi, kentlerin

ekonomik gelişimi sağlanırken doğal kaynakların (atmosfer, toprak, su ve ormanlar gibi) kısıtlı olduğunun göz önünde bulundurulmasına işaret etmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik ilkesi ise, doğal kaynakların sürekliliğinin sağlanması anlamına gelmektedir.

Tüm çalışmaları yönlendiren ve işlerliğine katkı sağlayan yukarıda bahsi geçen üç ilke göz önüne, kapsam itibarıyla coğrafyanın konularıyla birebir örtüştüğü görülmektedir. Sosyal adalet ilkesinde insanların alacağı sağlık hizmetlerinin planlanması aşamasında bugün coğrafyacılar Coğrafi Bilgi Sistemlerinden de yararlanarak uygulamaya yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. Sürdürülebilir ekonomi söz konusu olduğunda, coğrafyacılar ekonomik coğrafya kapsamında yaptıkları çalışmalarla planlamaya altlık oluşturacak ciddi potansiyel belirleme çalışmaları yapmaktadırlar. Çevresel sürdürülebilirlik konusunda, özellikle fiziki coğrafya alanında yapılan çalışmalar ışık tutucu olabilecektir. Yerel Gündem 21 sürecinin, toplumun örgütlü ve örgütsüz tüm kesimlerinin katılımına açık olması, katılımı teşvik edici politikaların ve mekanizmaların geliştirilmesi büyük önem ve öncelik taşımaktadır.

Coğrafyacıların sürdürülebilir kentler ve kasabalarla ilgili yürütülen bu çalışmalara dahil olabileceği bu kadar geniş bir katılım kapasitesi varken, daima vurgulamakta olduğumuz gibi planlamalara ve uygulama aşamalarına katılabilme fırsatı yaratılmış iken, yaptığımız araştırmalarda maalesef kent konseylerinde coğrafyacıların yeterince yer alamadıkları görülmektedir. Bu çalışmada konuya ilişkin verilmeye çalışılan bilgiler ışığında, mevcut kent konseylerine coğrafyacıların dikkati çekilebilir ve hiç olmazsa her konseye bir coğrafyacının katılımı sağlanabilir ise ancak o zaman çalışma amacına ulaşmış kabul edilebilecektir.

Referanslar

- Dulupçu, M.A.-Aslan, G., (2007), "Yeni Kent Dinamiği: Sürdürülebilir Kentleşme İçin Öğrenme" Yerel Siyaset Dergisi, Yıl: 2 Sayı: 18, İstanbul.
- Emrealp, S., (2005), *Yerel Gündem 21 el kitabı*, IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını, ISBN 975-7741-51, İkinci Baskı (www.la21turkey.net/dl/yg21/YG21EIKitabi.pdf).
- Ertürk, H., (1996) "Sürdürülebilir Kentler", *Yeni Türkiye Habitat II Özel Sayısı*, Mart-Nisan 1996, Yıl 2, S. 8, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, Ankara.
- Özdemir, M., "Habitat II Konferansı Yazıları", T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- Bayram, F., (2001) "Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye", Cevat Geray'a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları: 25, Ankara.
- Tekeli, İ., (1996) "Birleşmiş Milletler Konferansları'nın Yapısal Sınırları, İç Gerilimleri, Konferanslar Arası İşbölümü ve Habitat II", Ankara (www.paradoks.org/makale/yil5_sayi2/ekarakurt52.pdf).
- Keleş, R., (1998), *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Yayınları, Ankara.
- Yazar, H., (2006) "Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Yöntem Önerisi", Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Geenhuisan, M., Nijkamp, P. (1994) "Sürdürülebilir Kenti Nasıl Planlamalı?", *Toplum ve Bilim Dergisi*, İstanbul.
- Tosun, E., (2009) "Sürdürülebilirlik Olgusu Ve Kentsel Yapıya Etkileri" *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, (e-dergi), <http://www.paradoks.org>, ISSN 1305-7979, Yıl: 5 Sayı: 2.
- Karaman, Z., 1998, "Habitat II ve Yerel Gündem 21 Sorumluluğu", *Türk İdare Dergisi*, Yıl 70, Sayı 421, (www.tepav.org.tr/sempozyum/2007/bildiriler/4_3_Toprak.pdf)
- Koçak, H., (2009), "Sürdürülebilir Kentsel Çevrenin Oluşumunda Bilinçli ve Çevre Sorunlarına Duyarlı Toplumun Önemi" Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler Kitabı, 24-27 EYLÜL 2009, Isparta.
- BM Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı – Rio Deklarasyonu ve "Gündem 21" (*UN Conference on Environment and Development – Rio Declaration and "Agenda 21"*), T.C. Çevre Bakanlığı, 1997 (Türkçe).
- BM Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı – Johannesburg Uygulama Planı (*UN Conference on Sustainable Development – Johannesburg Plan of Implementation*), T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004 (Türkçe).
- Yerel Gündem 21 Türkiye: Örnek Uygulamalar (*Local Agenda 21 Turkey: Outstanding Examples*), İstanbul, IULA-EMME yayınları, 2003 (www.la21turkey.net)
- <http://www.la21turkey.net>
- http://www.kentkonseyleri.net/dl/KentKonseyleri_book.pdf
- <http://www.sustainable-cities.eu>
- <http://www.kentkonseyleri.net/Default.aspx?lg=2>
- <http://www.unhabitat.org/categories.asp?catid=540>
- <http://bursakentkonseyi.org.tr/>
- <http://www.bursa.bel.tr/>
- www.aalborgplus10.dk
- [http://www.ceu-ectp.org/e/athens\(Melike\)](http://www.ceu-ectp.org/e/athens(Melike))